

PARTICIPATIE VERSLAG

ACTUALISATIE OMGEVINGSVISIE GEMEENTE OVERBETUWE

OMGEVINGSVISIE
OVERBETUWE

gemeente Overbetuwe



1. OPZET PARTICIPATIE

1.1 ACHTERGROND

In de '[Omgevingsvisie Overbetuwe 2040](#)' staat wat voor gemeente we in 2040 willen zijn. De basis voor deze visie hebben we als gemeente samen met haar inwoners in 2019 gemaakt. We schreven in een plan op wat we belangrijk vonden en hoe we om willen gaan met de opgaven waar we in dit gebied mee te maken hebben. Vervolgens gingen we aan de slag met dit toekomstbeeld. Alhoewel we zeker voortgang maken, lukt het realiseren van ambities niet voldoende. Om twee redenen:

- Als eerste is er te weinig ruimte om alle wensen een plek te geven. De ruimte is begrensd; dit vraagt om keuzes. Want alle functies vragen ruimte en de kwaliteit van onze leefomgeving staat onder druk.
- Als tweede lukt het realiseren van die ambities niet altijd omdat de randvoorwaarden er niet voldoende zijn. De genoemde opgaven leiden tot veranderingen (ook wel genoemd transities) die vragen om bepaalde randvoorwaarden. Denk bijvoorbeeld aan verstedelijking: je kunt niet zomaar woningen bouwen, dat vereist ook voorzieningen zoals bijvoorbeeld zorg maar ook bedrijven/werkgelegenheid, mobiliteit, landschap, waterberging of energie.

Kortom, de oorspronkelijke Omgevingsvisie Overbetuwe 2024 kan aanscherping gebruiken. In november 2023 heeft de gemeente een aantal thema's geagendeerd waarop deze aanscherping nodig wordt geacht. Met deze thema's zijn we een participatieproces gestart om input op te halen vanuit de samenleving. De participatiestrategie is eind 2023 vastgesteld en beschrijft de te nemen stappen in het participatieproces. Het bouwt voort op het co-creatieve proces dat gevolgd is bij het opstellen van de nu geldende visie.

1.2. ENQUETE

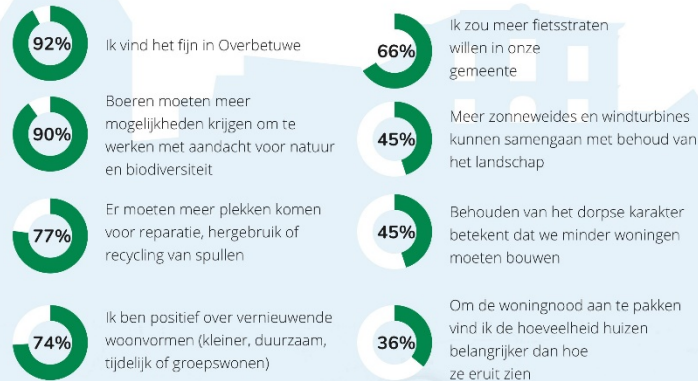
Eind 2023 reageerden maar liefst 3.000 mensen op een online enquête. Via het platform Swipocratie legden we 30 korte vragen voor. Hieronder zijn de resultaten gevisualiseerd. De vragen waren op hoofdlijnen en vroeg nuancering in verdiepingsbijeenkomsten.



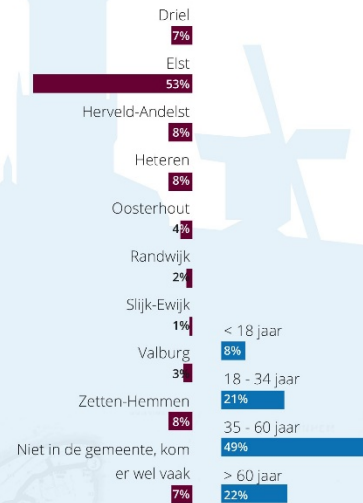
2989 deelnemers

Hoe denken inwoners over de toekomst van Overbetuwe?

Vragen over de toekomst



gemeente Overbetuwe



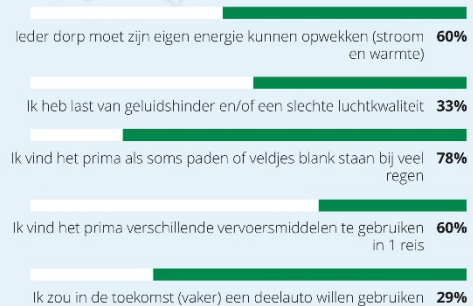
A Dilemma's B



A Wat heeft de voorkeur? B



Overige vragen

Dit project is uitgevoerd in herfst 2023 met behulp van **swipocratie**

1.2. OPZET BIJEENKOMSTEN

Vijf keer gingen we in gesprek met belanghebbenden. Vier keer rondom een specifiek thema, één keer tijdens een algemene bijeenkomst.

1.3. DEELSESSIES

In vier deelsessies gingen we met stakeholders in gesprek over specifieke thema's. Deelname was op uitnodiging. Het aantal deelnemers varieerde van 10 tot 20 mensen. We gaven presentaties over achtergrond, doel en proces van de actualisatie. In een interactieve werkvorm konden aanwezigen vervolgens hun reactie geven op de vragen en stellingen (uit de enquête of onderzoek). Het betrof de volgende sessies:

- Mobiliteit en voorzieningen
- Economie en bedrijfsterreinen
- Wonen en identiteit
- Landelijk gebied

De bijlagen bevatten tabellen met daarin een samenvatting van de ontvangen suggesties per thema, inclusief een reactie die verwijst naar Omgevingsvisie en/of (verwerking in) Koersdocument.

1.4. ALGEMENE SESSIE

Op 15 mei 2024 was er een afsluitende (openbaar toegankelijke) inloopbijeenkomst voor alle inwoners van de gemeente Overbetuwe. Hierin kwam alle thema's nog eens langs. We gaven presentaties over achtergrond, doel en proces van de actualisatie. Bezoekers konden ook langs verschillende informatieborden lopen. Daarop stonden verschillende vragen en stellingen waarbij aanwezigen hun reactie konden achterlaten; met post-its of in gesprek met de betrokken beleidsadviseurs. Ook was er een centraal reactiepunt waar mensen meer algemene adviezen konden geven die niet te koppelen waren aan één specifieke stelling.

De inloopbijeenkomst was openbaar toegankelijk voor alle inwoners van de gemeente Overbetuwe. De uitnodiging is via de gemeentelijke communicatiekanalen (website, lokale krant, social media) verspreid. Daarnaast zijn gericht georganiseerde stakeholders zoals dorpsverenigingen, ondernemersverenigingen en belangenorganisaties uitgenodigd voor de inloopbijeenkomst.

Er is gekozen voor een inloopbijeenkomst tussen 19.00 en 21.00 uur waarbij aanwezigen de tijd konden nemen om informatie in te winnen, vragen te stellen en reactie achter te laten. In het gemeentehuis van Overbetuwe waren twee verschillende ruimtes beschikbaar gesteld. In de raadszaal werd om 19.00 uur en om 20.00 uur een presentatie gegeven waarbij de achtergrond, doel en proces van de actualisatie van de Omgevingsvisie werden toegelicht. Daarnaast konden aanwezigen in de naastgelegen ruimte langs verschillende informatieborden lopen. Op de informatieborden stonden verschillende stellingen waarbij aanwezigen hun reactie konden achterlaten middels post-its. Daarnaast waren er verschillende beleidsadviseurs aanwezig die de stellingen konden toelichten en waarmee aanwezigen mee in gesprek konden treden. Bij de ingang/uitgang van de zaal was een centraal reactiepunt waar mensen een reactieformulier konden invullen en afgeven.

2. REACTIES

Voor de bijeenkomst zijn verschillende informatieborden gemaakt. Onderstaand een overzicht van de verschillende thema's en de opgehaalde reacties die hierbij gegeven zijn. We maken (per thema) onderscheid in de gesprekken met specifieke stakeholders (zie tabellen) en de algemene gesprekssessie (zie hieronder). Ook zijn er nog 12 reactieformulieren ontvangen.

Er is ruim gebruik gemaakt van de mogelijkheid om bij de informatieborden reactie achter te laten. Daarnaast hebben leden van het projectteam tijdens de gesprekken die zij hebben gevoerd reacties opgeschreven van aanwezigen. Onderstaand een samenvatting van de ontvangen reacties per thema.

Duurzaamheid

- Klimaatadaptatie moet een randvoorwaarde zijn en heeft impact op alle keuzes die gemaakt moeten worden. Dit is nodig om de effecten van klimaatverandering betaalbaar te houden. Klimaatadaptatie wordt door meerdere aanwezigen als belangrijk ervaren. *Dit is beschreven in hoofdstuk 4 van het Koersdocument.*
- Door meerdere aanwezigen wordt aangegeven dat het belangrijk is om prioritering aan te brengen in de verschillende opgaven. Een specifieke suggestie van één van de aanwezige is om 'welzijn' als leidend principe aan te houden. Dit wil zeggen dat er oog is voor duurzame ontwikkeling in balans met de natuur. *De mate waarin rekening gehouden is met het welbevinden van de opeenvolgende gemeenschappen ('collectief en toekomst') beïnvloedt de prioritering van opgaven, zoals beschreven in hoofdstuk 4 Koersdocument.*
- Ruimte voor ruimte (rood voor rood) is een prima instrument. Het probleem is dat als bouwrechten niet op de locatie gerealiseerd kunnen worden, deze elders kunnen neerdalen. Het risico is dat dit in het al dichtslibbende buitengebied van Elst, tot meer vervuiling zorgt. De vrije bouwrechten zouden geconcentreerd moeten worden aan de rand van de bebouwde kom. Dit zorgt voor minder versnippering en daarnaast zijn er geen extra obstakels van de agrarische sector. *Draagt bij aan versterken karakter (hoofdstuk 2) en gebruiksmogelijkheden buitengebied, zoals beschreven in paragraaf 3.1 Koersdocument.*
- Draag zorg voor een gezonde leefomgeving (geluidsoverlast en luchtvervuiling beperken, bestrijdingsmiddelen die niet schadelijk zijn voor de gezondheid etc.). *Is opgenomen in hoofdstuk 4 Koersdocument.*

Reactie op de stelling: Ik vind het prima als paden of veldjes blank komt te staan als er veel regen valt:

- Tip om betere samenwerking met het waterschap en de veiligheidsregio op te zoeken.
- Zolang het op veldjes is, is het prima. Echter niet op het trottoir.
- Afstemming met waterschap m.b.t. grondwaterpeil om gebouwschade te voorkomen, balans grondwater is van belang.
- Mag zelfs meer (= klimaatadaptatie).
- Aanpassen openbare ruimte (minder stenen).
- Als het bij visuele hinder blijft, prima.
- Kwelwater zorgt voor problemen, ook bij nieuwbouw (onderzoek Hart van Oosterhout).
- Eens, er moet minder water afgevoerd worden; boeren en het waterschap bepalen te veel
- Zelfs als mijn kelder onder loopt, vind ik 'bewaren' van water goed.

Conclusie stelling: Aanwezigen vinden goed waterbeheer belangrijk. Er moet aandacht zijn voor wateropslag, echter dient het geen overlast of schade te veroorzaken. Goede afstemming met waterschap en veiligheidsregio kan hierbij helpen. *Thema is opgenomen in hoofdstuk 4 Koersdocument. Samenwerking/afstemming met mede-overheden is benoemd in hoofdstuk 5.*

Reactie op de stelling: Er moeten meer plekken komen voor reparatie, hergebruik of recycling van spullen:

- Naast het realiseren van plekken moet er ook aandacht voor komen bijvoorbeeld door posters of campagnes. Anders weten mensen niet dat dit bestaat en hoe ze er gebruik van kunnen maken.
- Verantwoordelijkheid moet ook bij de producent komen te liggen, niet alleen bij consumenten. Modulair produceren moet de norm worden.
- Er zijn al veel initiatieven voor recycle cafés.
- Er wordt bevraagd of dit extra ruimte moet kosten? En hoe dit dan moet landen in de Omgevingsvisie? Dit is niet alleen ruimtelijke ordening maar ook collectief belang.
- Hergebruiken en/of reparatie moet gestimuleerd worden bijvoorbeeld door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt te betrekken hierin: sociale werkplaats maken als opleider naar/tot 'echte banen'.

Conclusie stelling: Meer plekken voor reparatie, hergebruik of recycling van spullen is geen duurzame oplossing op zichzelf. Er zijn al veel initiatieven op dit gebied, echter dient de zichtbaarheid hiervan vergroot te worden en het collectieve belang om duurzaam met spullen om te gaan te benadrukt (dit hoeft niet altijd extra ruimte te kosten). Daarnaast ligt de verantwoordelijkheid niet alleen bij de consument maar ook bij de producent. *Thema is opgenomen in hoofdstuk 4 Koersdocument. Suggesties voor inzet en rolinvulling nemen we mee in afwegingen rondom het programma duurzaamheid.*

Identiteit

- Investeer in het rijke historische verleden van Elst. Durf te investeren in de historische kring. *Dit is één van de organisaties met wie we samenwerken inzake Omgevingskwaliteit.*

Reactie op de stelling: Plekken die belangrijk zijn voor het Overbetuwse karakter OF deze plekken opgeven in ruil voor nieuwe ontwikkelingen

- Karakteristieke buurtschappen vrijwaren van verdichting door bouwkavels die voortkomen uit 'ruimte voor ruimte' wordt in onze regio schaars.
- Plekken die belangrijk zijn voor karakter moeten behouden blijven.
- Er mag terughoudender omgegaan worden met rood-voor-rood regelingen buiten de kernen waar gesloopt wordt.
- Karakteristieke buurtschappen zoals Raaijen horen bij die karakteristieke plekken. Nieuwbouw na bestemmingsplan wijziging zou daar onmogelijk moeten zijn. *We maken onderscheid in karakteristieke buurtschappen (zoals Raaijen) en cultuurhistorische parels (zoals Homoet).*

Conclusie stelling: Het wordt belangrijk geacht om het Overbetuwse karakter te behouden en beschermen. *De wijze waarop, is beschreven in hoofdstuk 2. Wijs specifieke locaties aan die onder deze bescherming vallen. Dat zijn minimaal de monumenten, parels en waardevolle landschappen. De wijze waarop we dit breder bezien, pakken we op bij het programma Omgevingskwaliteit.*

Reactie op de stelling: Bouwen in en rond de dorpscentra toestaan tot maximaal 6 verdiepingen OF maximaal 8 verdiepingen

- 8-hoog inclusief begane grond-voorzieningen.
- Max 6 (liever max 3)!
- Voor beide: kost minder ruimte.
- Bij hoogbouw zijn ook creatieve vormen mogelijk: géén woonblokken.
- Prima hoogbouw, mits groen en ruimte voor ontmoeting.
- 6 is genoeg.
- Dorpskarakter moet wel behouden blijven.
- Hoogbouw passend maken, bv nieuwbouw eromheen ook aanpassen.
- Het vergroten van wooneenheden is cruciaal om voldoende woningen te realiseren binnen bestaande kernen en om verstening in het buitengebied tegen te gaan.

Conclusie stelling: De meningen over de hoeveelheid verdiepingen zijn verdeeld. Aanwezigen hebben begrip voor de woningbehoefte, hoogbouw kan hiervoor een oplossing zijn mits hier tegenover staat dat het buitengebied hiermee wordt onthouden van woningbouw. Echter wordt aangegeven dat hoogbouw wel passend moet zijn in de omgeving en creatieve vormen hiervan gestimuleerd moeten worden. *Voor effectief ruimtegebruik kan hoger bouwen één van de oplossingen zijn. Dit is in hoofdstuk 3 Koersdocument algemeen beschreven; maatwerk per kern (met name in en rondom de centra) zal hier meer duiding aan kunnen geven.*

Reactie op de stelling: Ik heb last van geluidsoverlast en/of een slechte luchtkwaliteit

- Evenementen zorgen voor veel geluidshinder.
- Nu uitbreiding woonbebouwing onontkoombaar is bij de A15 zou er een geluidsscherm geplaatst moeten worden tegen geluid van A15 en Betuwelijn.
- Scheepvaart op de Waal zorgt vaak voor slechte luchtkwaliteit.
- Spuitvrije zones landbouwgebieden die grenzen aan woningen.

Conclusie stelling: Door aanwezigen worden enkele specifieke gevallen aangewezen, hier is geen algemene consensus in.

Landbouw

- Draag zorg voor een gezonde leefomgeving (geluidsoverlast en luchtvervuiling beperken, bestrijdingsmiddelen die niet schadelijk zijn voor de gezondheid, et cetera).
- Sta boerderij windmolens tot 25 meter hoog toe. *Bij energie is in paragraaf 3.2 een verwijzing opgenomen naar netneutraal of netbewust ontwerpen, zodanig dat de vorm en bron van energievoorziening afgestemd is op de plek, vraag en karakteristiek van het gebied.*

Reactie op de stelling: Uitbreiden laanboomteelt OF versterken akkerbouw en fruitboomgaarden

- Beide niet.
- Geen laanboomteelt.
- Laanbomen-limiet: in ruil voor voedsel produceren.
- Er moet aandacht zijn voor diversiteit aan teelten en gebruik van gronden alsmede biodiversiteit en behoud van landschap: laanboomteelt is te eenzijdig en te intensief.
- Speel in op de behoefte voor groen, denk aan innovatieve oplossingen.
- Grond van speculanten opkopen en land van boomgaarden voorzien (tip).
- Verantwoorde milieuvriendelijke akkerbouw/veeteelt zou voorrang moeten hebben i.v.m. voedselvoorziening.

Conclusie stelling: Onder aanwezigen is er een sterke voorkeur voor diversiteit aan teelten en met name met oog voor voedselproductie. Ook hier wordt meerdere malen benadrukt dat innovatieve oplossingen, waarbij functiegebruik gecombineerd kan worden, moet worden gestimuleerd. *Is als richting opgenomen in paragraaf 3.1.*

Reactie op de stelling: Als boeren stoppen, moet deze grond beschikbaar komen voor andere boeren OF voor meer natuur

Mobiliteit

- Gratis parkeren voor auto's met duurzame brandstof. *Suggestie nemen we mee in afwegingen rondom het programma Mobiliteit.*

Reactie op de stelling: Ik zou meer fietsstraten willen in onze gemeente

- Fietsstraten zijn meer iets voor in de stad.
- Stimuleer veilig fietsverkeer.
- Goed idee voor dorpen (max snelheid 30km): rekening gehouden met e-bikes en auto's te gast: gaan dan rustiger rijden.
- Zet in op meer en brede fietspaden buiten de bebouwde kom (vb verbinding Elst - Zetten, langs de Linge).
- Duidelijk herkenbaar maken door rode asfaltlaag.

Conclusie stelling: Het gaat aanwezigen met name om het stimuleren van verkeersveiligheid. Fietsstraten kunnen hierbij eventueel een onderdeel zijn van de oplossing. *Is als opgenomen in paragraaf 3.2.*

Reactie op de stelling: Liever parkeren voor de deur OF groen voor de deur

- Zet in op deelmobiliteit.
- Moeilijk: men wil graag voor de deur parkeren: hybride vormen zoeken?
- Meer groen.
- Waar mogelijk combineren, dus parkeren onder een boom.
- Parkeren er is voldoende groen, en met het oog op de toekomst wil je graag aan huis parkeren i.v.m. e-laden auto.

Conclusie stelling: De meningen van aanwezigen zijn over deze stelling verdeeld. Er wordt gesteld dat er veel autogebruik is in de gemeente Overbetuwe en dat mensen gewend zijn om de mogelijkheid te hebben om voor de deur te parkeren. Wederom wordt hier gesteld dat duurzame oplossingen gestimuleerd dienen te worden. *Dat laatste is opgenomen in paragraaf 3.2.*

Wonen

- De afgelopen 25 jaar is het gebied tussen Nijmegen en Arnhem verstedelijkt. Dus ook de oostkant van Overbetuwe. Er heerst nu woningnood; er is behoefte aan veel woningen dus veel verstedelijking. Dit betekent dat de oostkant van de gemeente nog meer kan verstedelijken. De vraag is wat dit ook betekent op bestuurlijk niveau, één gemeente met Nijmegen/Arnhem? Oftewel het opheffen van de gemeente Overbetuwe? *Bestuurlijke indeling valt buiten de scope van de Omgevingsvisie.*
- Het is bij alle ontwikkelprojecten belangrijk om bewoners zo vroeg mogelijk te betrekken en mee te laten denken. Zij willen graag constructief een bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van plannen (met name met betrekking tot de ontwikkeling van woningen). *Dat is zo opgenomen in het toepasselijke participatiebeleid.*
- Inzetten op hoogbouw in kernen. Ontwikkel appartementen gericht op specifieke doelgroepen zoals ouderen. Hiermee wordt doorstroming gestimuleerd en door hoogbouw in de kernen wordt het buitengebied ontlast. *Is als zodanig opgenomen in paragraaf 3.3 Koersdocument.*
- Verplicht houtbouw. *Doelstelling circulair materiaalgebruik is opgenomen in hoofdstuk 4 Koersdocument.*

Reactie op de stelling: Liever wonen in laagbouw in een meer bebouwde omgeving OF een appartement in een groene omgeving

- Beide moet mogelijk gemaakt worden als er behoefte aan is.
- Hoog of laag is levensfase-afhankelijk.
- Men mist een eigen plek om zelf iets te ondernemen: voor de natuur kun je naar de bossen
- Laagbouw is voordeliger voor hulpverlening.
- Meer ruimte bij laagbouw.
- Hoogbouw: gunstig voor ouderen: goed voor doorstroom.

Conclusie stelling: Aanwezigen geven aan dat er met name gekeken moet worden naar wat soort behoefte er is onder de verschillende doelgroepen. Met name passende bouw voor ouderen wordt meerdere malen genoemd. *Wonen met zorg en (betaalbare) woningen voor alle generaties en focus op jongeren en ouderen is benoemd in paragraaf 3.3.*

Reactie op de stelling: Ik ben positief over vernieuwende woonvormen (kleiner, duurzaam, tijdelijk of groepswonen)

- Diversiteit in wonen moet in overleg met de omgeving gebeuren en onderdeel zijn van procedures.
- Ga efficiënt om met ruimte.
- Duurzaam prima maar denk ook aan de tuinen.
- Positief ten opzichte van groepsbewoning, beter een goede buur dan een verre vriend.
- Clusteren van woningen en ouderen (goed voor cohesie): mengen jong en oud tip.
- Positief, want geeft maatwerk.
- Flexwoningen/flexibele woningen/woningsplitsing/tiny houses.
- Duurzaam bouwen: hemelwateropvang, zonnepanelen, off the grid, windenergie, accu, houtbouw.
- Let op tijdelijk wonen = verschuiven van het probleem.

Conclusie stelling: Over het algemeen staan aanwezigen positief tegenover vernieuwende woonvormen er worden meerdere suggesties hiervoor gedaan. Met name duurzaam wordt als belangrijk thema erkend voor vernieuwende woonvormen. *Dit laatste is opgenomen in hoofdstuk 4 Koersdocument.*

Reactie op de stelling: In Overbetuwe liever meer woningen of meer bedrijven?

- Woningen: vooral jeugd kan geen kant op. Er is geen doorstroom, ouderen blijven lang in groot huis wonen en waar moeten mijn ouders heen?
- Meer woningen alstublieft.
- Jongeren op school opzoeken om ze te betrekken.
- Goede balans.

Conclusie stelling: Er zijn relatief weinig reacties gekomen op deze stelling, het tekort aan woningen wordt (met name voor jongeren), wordt meerdere malen benoemd.

Economie

Reactie op de stelling: Uitbreiden bedrijventerreinen zodat lokale bedrijven kunnen groeien OF om nieuwe bedrijven aan te trekken.

- Bedrijven die duurzaam zijn aantrekken.
- Lokale bedrijven laten groeien, maar niet al de activiteit veel arbeidsmigranten nodig heeft.
- Uitbreiding door beter gebruik van ruimte en toegevoegde waarde. Liever geen groei van grondoppervlakte ten koste van landbouw/natuur.
- Alleen bij concrete behoefte uitbreiden.
- Lokale mkb stimuleren (startend of uitbreiden).
- Positief dat bestaande bedrijventerreinen (bijv. bij Elst) gerevitaliseerd worden. Zuinig zijn op het buitengebied.
- Beide: een mix van bedrijven (onderling contact) kan inspirerend zijn, zoals bij start-ups.
- Alleen bedrijven die de maatschappij op niveau brengen, dus geen energie slurpende datacenters.

Conclusie stelling: Er wordt positief gekeken naar het revitaliseren van bestaande bedrijventerreinen. Groei moet mogelijk zijn maar alleen als hier kwaliteitseisen aan verbonden zijn (o.a. duurzaam, bijdrage aan de lokale maatschappij etc.). *Revitaliseren met kwaliteitsambities is opgenomen in paragraaf 3.3 Koersdocument.*

Reactie op de stelling: Bedrijventerreinen moeten er straks en modern uitzien OF gevarieerd en informeel uitzien.

- Gevarieerd en informeel. Er wordt al te veel strak gebouwd (verdozing).
- Gevarieerd en mooi passend in het landschap.
- De Aam is een prachtig voorbeeld qua revitalisering, modernisering, verduurzaming en diversiteit.
- Liever strak en helder.

Conclusie stelling: Er zijn weinig reacties gegeven op deze stelling. Aanwezigen die wél hebben gereageerd hebben een voorkeur voor gevarieerde bouwstijlen die passen in de omgeving. *Dit pakken we op bij aanscherpen identiteit, zoals beschreven in hoofdstuk 2 Koersdocument.*

Voorzieningen

- In Elst ontbreekt een multifunctioneel modern dorps huis. De voorzieningen in Elst zijn nu te veel verspreid. Er is behoefte aan 1 centraal punt passend bij deze tijd. Er zijn zoveel goede initiatieven die gefaciliteerd moeten worden.

Reactie op de stelling: Liever een sportpark of sportcentrum OF de openbare ruimte inrichten voor bewegen en sporten

- Centraliseren sportcentrum: niet overal sportlocaties.
- Beide.
- Investeer in goede/betere sportparken en voorzieningen: meer sociale cohesie.
- Steun het verenigingsleven.
- Sportpark voor de jeugd.
- Uitbreiding industriegebied met sportpark.
- Openbare ruimte en sporten = synergie: zuurstofrijke groene omgeving en sporten.

Conclusie stelling: Investeer in goede sportparken, niet alleen besloten maar ook in de openbare ruimte. Sport en spel is belangrijk voor de sociale cohesie en kan goed gecombineerd worden met natuur en groen. *Ambities komen terug in hoofdstuk 4 Koersdocument, in relatie met een afweging in de mate van clustering/spreiding van sportparken en inrichting van (openbare) ruimte.*

Reactie op de stelling: Ieder dorp moet zijn eigen energie kunnen opwekken (stroom en warmte)

- Een pré is de onafhankelijkheid van de grote energiebedrijven.
- Ieder dorp wel een eigen voorziening maar geen noodzaak voor.
- Landschapsvervuiling bij plaatsing in landschap.
- Panelen geven veel afval voor de toekomst, idem met wieken voor windmolens.
- Ieder dorp hoeft niet: wel efficiënter binnen gemeente.
- Focus niet alleen op wind- en zonne-energie.
- Investeer er niet te veel in want de technische vooruitgang maakt dit een autonome ontwikkeling.
- Voordeel: onafhankelijk, in eigen beheer.
- Doen: off the grid, accu, zonnepanelen, windmolens (klein).
- Overweeg een mortorium voor zoekgebieden grootschalige duurzame opwek met windturbines, in afwachting van onderzoeken over gezondheidseffecten milieuaspecten.
- Kwetsbaar: animo voor? Wie gaat het doen?

Conclusie stelling: Aanwezigen geven aan dat dit niet nodig is voor ieder dorp, het is wel goed om na te denken over de onafhankelijkheid van de grote energiemaatschappijen. Kijk hierbij naar innovatieve oplossingen voor energieopwekking en-beheer. *Afwegingsruimte is opgenomen in paragraaf 3.2 Koersdocument. In paragraaf 3.1 is de omgang met zoekgebieden voor windturbines verklaard, in relatie tot landelijke nieuwe regels over milieuaspecten bij windturbines.*

Wat vindt u nog meer?

- Graag aandacht voor duurzaamheid in wonen/nieuwbouw.
- Off the grid met bi-directioneel laden, accu, houtbouw, hemelwateropvang, actief warmtebeheer (zon, isolatie).

- Duurzaamheid begint met educatie! *Voorgaande drie suggesties zijn veralgemeniseerd opgenomen in hoofdstuk 4 Koersdocument.*
- Lopende ontwikkelingen m.b.t. woningbouw worden voortvarend aangepakt! *Ambities rondom wonen zijn opgenomen in paragraaf 3.1; huidige bestaande en aanvullende inzet vindt plaats in programma Wonen (Woonagenda).*
- Neem het windenergieproject ten westen van Park15 (bij knooppunt Valburg) mee in strategische besluitvorming over duurzame energie. *Dit past deels in het zoekgebied Park15 (zie kaart en paragraaf 3.2), afgestemd en aansluitend op windpark Park15.*
- Laanboomteelt moet natuurvriendelijker, afvoer van de boomkluit moet gecompenseerd worden door goede grond (geen slip). *Laanboomteelt is benoemd in paragraaf 3.1 Koersdocument (niet op niveau van voorgestelde specifieke maatregelen overigens).*

TOT SLOT

Dit verslag wordt gedeeld op de website van de gemeente Overbetuwe <https://www.overbetuwe.nl/actualisatie-omgevingsvisie>. Mocht u vragen of opmerkingen hebben aan de hand van dit verslag dan kunt u deze doorgeven via omgevingsvisie@overbetuwe.nl.

*Vanwege privacy redenen zijn alle opmerkingen geanonimiseerd in dit verslag.
Deze zijn wel bekend bij de gemeente.*

Sessie mobiliteit en voorzieningen > Hoendrik Herveld

Opwekken energie in eigen dorp: enquête > 60% zegt 'ja'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Niet afhankelijk van grote participanten	Veel geregeld per dorp, specialistische kennis nodig en kwetsbaar	Alleen van het net af als het goed georganiseerd is zoals bv in Slijk-Ewijk.	<i>Past bij het principe in paragraaf 4.3 in de huidige Omgevingsvisie.</i>
Bevordert het oprichten van energie corporaties	Overschot is niet te verkopen (bij opwekken eigen stroom)	Alle hoogspannings-kabels de grond in	<i>Is reeds een lopend traject.</i>
	Structureel te veel energie geeft problemen met netcongestie	Mee participeren in bestaande zonneparken en windmolens	<i>Netneutraal ontwerpen kan helpen en is opgenomen in paragraaf 3.1 Koersdocument.</i>
	Boeren/landbezitters krijgen er geld voor, bewoners hebben weinig voordeel ervan. Dus beter financiële afwikkeling regelen voor bewoners		<i>Past bij het principe in paragraaf 4.3 in de huidige Omgevingsvisie.</i>
	Niet ieder dorp vervuilen met windmolens en zonneparken: lelijk en slecht voor flora en fauna		<i>Een balans is mogelijk door (zoals beschreven in paragraaf 2.1 Koersdocument) bij behoud en versterking van de identiteit, te differentiëren naar deelgebied.</i>
	Huidige zonnepanelen op landbouwgrond drukt boeren weg.		<i>Zie hiervoor. Tevens is van belang dat de provinciale zonneladder zonnenvelden op agrarische gronden vanaf 2025 verbiedt.</i>

Nieuwe grote woonwijken in grote dorpen of in alle dorpen: enquête > 71% zegt 'in alle dorpen'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Mits geleidelijke nieuwbouw, niet grootschalig	Het 'dorpse' gaat eraf/ontwrichting		In paragraaf 3.3 is benoemd dat de woon-behoefte wordt ingevuld in alle kernen; naar verhouding, passend bij vraag en omvang.
Woningbouw in de kleine kernen zorgt ervoor dat de voorzieningen ook op peil blijven		Randvoorwaarde: anti-speculantenregeling maken om vrije markt-werking tegen te gaan	Paragraaf 3.3: aanvulling op de bestaande woningvoorraad leidt tot meer diversiteit en doorstroming.
		Gezinswoningen niet langdurig door 1 persoon laten bewonen en zorgen voor doorstroom (ruimte voor jongeren)	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.
		Mogelijk maken generatie-en collectief wonen en kavels splitsen	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.
		Meer hoogbouw (max 6 h) voor jongeren én ouderen) in alle dorpen en meer tiny houses	Paragraaf 3.3: efficiënt ruimtegebruik, met bijvoorbeeld meer hoogte is benoemd voor (de omgeving van) centra.
		In de kleine kernen hoogbouw voor ouderen maar max 4 hoog	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.

Groot aanbod voorzieningen in grote dorpen of kleiner aanbod verspreid over alle dorpen: enquête > enquête: 64% zegt 'groot aanbod in grote dorpen'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
1 supermarkt = geen concurrentie (wel afhankelijk van het aanbod)	Let op: leefbaarheid wel behouden in kleine dorpen	Niet of/of maar en/en: overal voorzieningen	Paragraaf 3.3: we blijven onderscheid maken in dorpsprofielen die leiden tot differentiatie.
	Aantrekkelijk houden/maken voor jongeren	Dagelijkse (sociale) voorzieningen houden in alle dorpen, andere voorzieningen in grote kernen	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.

Zorg voor ouderen gecombineerd of verspreid: enquête > 78% zegt 'gecombineerd'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Bejaardenhuizen weer terug (of in ieder geval gecombineerde woongroepen): wel voldoende organiseren tegen vereenzaming	Mensen meer regie geven, keuze laten dus en/en mogelijk maken	Geen investeringsmaatschappijen die de complexen en de zorg opkopen en winsten maken	Paragraaf 3.3: we blijven onderscheid maken in dorpsprofielen die leiden tot differentiatie.
	Thuis wonen = vereenzamen	Voor thuiswonende ouderen (taxi)vervoer en voorzieningen goed regelen	Paragraaf 3.1 zet in o het voorkomen van vervoersarmoede.
	Blijven wonen in eigen dorp heeft vaak als voordeel dat mantelzorg makkelijker is (familie om de hoek), mits voorzieningen aanwezig	Bevorderen jongeren en ouderen combinaties in woongelegenheden: elkaar helpen en goede leefbaarheid	Paragraaf 3.3: meer diversiteit in woningtypologie kan hieraan bijdragen.

Sportcentrum of sporten in openbare ruimte: enquête > 49% zegt 'in openbare ruimte'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Verspreiden sportcentra over dorpen veroorzaakt reuring en activiteiten/verhoogt leefbaarheid	Behouden van eigen club- en verenigingsleven in elk dorp	Grote voorzieningen gemeenschappelijk maken (zoals een zwembad) en de kleinere (gymzaal school, fitness, tennis) voor elk dorp	Paragraaf 3.3: we blijven onderscheid maken in dorpsprofielen die leiden tot differentiatie.
Handhaven wat er is in de dorpen. Multifunctioneel en breed gebruiken		Steun bij oprichten van omni-verenigingen	Uit paragraaf 3.3. volgt een gemengde benadering.
		En/en	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.

Dorpscentra met terrassen en groen of parkeren voor de deur: enquête > 78% zegt 'terrassen en groen'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Leefbaarheid en verblijfskwaliteit	Meer onderhoud en hinder bij sluiting café (geluid)	Nuancering: anders voor supermarkt en andere winkels	Het STOMP-principe uit paragraaf 3.1 kan hieraan bijdragen.
Houdt jeugd in het dorp: aantrekkelijke terrassen dragen daar aan bij	Verstening en hittestress		Zie 3.1 én klimaat-adaptief handelen in hoofdstuk 4.
Goede bereikbaarheid (vergijsing)	Alleen op piekmomenten (vaak leeg)		Paragraaf 3.1 gaat ervanuit dat (we stimuleren dat) het gewenste OV-netwerk op peil blijft, in combinatie met tegengaan vervoersarmoede en STOMP.
	Parkeren in centrum levert veel gevaarlijke situaties op		Paragraaf 3.3 vraagt aandacht voor omgaan met druk op centrumgebied.

Sport- en gezondheidscentra in de wijk of op bedrijventerreinen: enquête > 61% zegt 'in de wijk'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Nabijheid in de wijk	Parkeren en hinder	Let op: demografie integreren	Paragraaf 3.3. ziet vooral kansen in en rondom centra.
Leefbaarheid behouden dus in de dorpen	Onvoldoende vervoersmogelijkheden	Randen: dienstencentra	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.
Lage huur	Milieu/ruimte inperken	Sportscholen op bedrijventerreinen	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.
	Sociale en verkeersveiligheid		Paragraaf 3.3: zie voorgaand.

Prima om verschillende vervoersmiddelen te gebruiken in 1 reis: enquête > 60% zegt 'oneens'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Toegankelijkheid (apps)	Kosten (gebruikers/exploitatie)	Betere busverbindingen regelen vanuit Valburg en een treinstation realiseren goede busverbindingen vanuit alle dorpen naar treinstations	Paragraaf 3.1 gaat ervanuit dat (we stimuleren dat) het gewenste OV-netwerk op peil blijft.
	Carpoolen loont meer, ov is duur		Paragraaf 3.1 houdt er rekening dat de mogelijkheden om de 'modal split' te beïnvloeden verschillen per kern.
	(Reis)tijd t.o.v. ander vervoersmiddel		Paragraaf 3.1: zie voorgaand.
	Goede aansluitingen ontbreken nog		Paragraaf 3.1. vraagt aandacht voor betere (overstap) middels hubs.
	Betrouwbaarheid		Paragraaf 3.1 probeert de vervoersmiddelen te verbinden om soepel over te stappen.

Digitalisering en schaalvergroting gaat sneller: open vraag > hoe zijn we hierop voorbereid?

Positief	Negatief	Tips	Reactie
	Moeten we dit wel willen?	Hightech <-> hightouch	Paragraaf 4.6 Omgevingsvisie zegt dat voorzieningen (blijvend) moeten passen bij de behoefte en karakteristiek van de dorpen. Paragraaf 3.3. Koersdocument kent inzet op (behouden en versterken van) levendige centra.
Al/digi productiviteit -> rust, recreatie, reinheid		Hulp voor degenen die niet mee kunnen (vb cash kunnen blijven betalen)	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.
		Begrip veiligheid, minder werkgelegenheid/verschuiving	Paragraaf 3.3: zie voorgaand. Tevens kan de daar voorziene mix van bedrijven helpend zijn.

Ik zou in de toekomst vaker een deelauto willen gebruiken: enquête > 29% zegt 'ja'

Positief	Negatief		Tips	Reactie
Minder parkeerdruk	Onrealistisch plan, nog nergens geslaagd		Nuance: bepaal je doelgroep	Het in paragraaf 3.1 voorziene STOMP-principe kan helpen om het verkeersysteem beter te richten op Mobility as a Service (waaronder deelauto's).
Minder 'oude barrels'	Particulier initiatief		gemak <-> comfort	Paragraaf 3.1: zie voorgaand.
Goedkoper/flexibeler (bij jeugd)	Weinig beschikbaar		Voor specifieke doelgroepen	Paragraaf 3.1: zie voorgaand.

Sessie wonen en identiteit > MFC Knooppunt Valburg

Woningnood: hoeveelheid huizen belangrijker dan uiterlijk huizen > enquête: 36% zegt 'hoeveelheid belangrijk'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Kopers worden minder kritisch want zij willen gewoon een dak boven hun hoofd	'Goedkoper' is het enige wat het oplevert en kwaliteit wordt ondergewaardeerd	Als gemeente iets betekenen voor speciale plekken qua architectuur	Uit paragraaf 2.1 volgt dat identiteit ook ruimtelijke kwaliteit van belang is. Uit paragraaf 3.3 volgt aanvullend dat variatie/identiteit in woningtypes meer toegepast wordt.
Openbare ruimte en landschappelijke inpassing draagt ook bij aan kwaliteit	Identiteit architectuur van belang want draagt bij aan karakter gebied op lange termijn	De plek moet bepalen wat er gebouwd wordt, rekening houden met historische context.	Paragraaf 2.3: de identiteit benutten door de kwaliteiten en waarden te gebruiken.
		Bouwen naar behoefte (druk op de woningmarkt)	Uit paragraaf 3.3 volgt dat de woonbehoefte in alle kernen wordt ingevuld; naar verhouding, passend bij vraag en omvang
		Identiteit dorp behouden, anders veel weerstand!	Uit paragraaf 2.3 volgt dat we de identiteit van de dorpen scherper willen benutten.
		Inbreiding in de dorpen	Dit past bij efficiënt ruimtegebruik zoals voorzien in paragraaf 3.3.
Monotone ontwerpen geven meer snelheid maar levert minder variatie op	Planfases zouden korter moeten (prefab). Kwaliteit ligt al vast in BKP	Kiezen voor tijdelijke bouw (10 jr) en dan ook echt tijdelijk.	De in paragraaf 3.3 voorgestelde variatie is inclusief flexwonen.
		Ander type woningen gaan bouwen voor starters (bv zonder slaapkamers)	Paragraaf 3.3 kent een inzet op meer variantie.
		Aandacht voor planvorming proces (korter). Belang en volgorde beter bepalen. Werken vanuit 'de bedoeling' als hoofddoel.	Hiervoor bevat het Koersdocument de belangrijkste principes.
		Maak plan groter en pak beet samen met gebieden met bodem/waterproblematiek: oplossingen maken voor bouwen met hoogteverschillen	In hoofdstuk 4 staat dat we onze ruimtelijke inrichting meer te baseren op het natuurlijke systeem (bv. water en bodem).
		Doorstroom aanmoedigen	Paragraaf 3.3: aanvulling op de bestaande woningvoorraad leidt tot meer diversiteit en doorstroming.
		In de grote kernen meer de hoogte in om groene ruimte te sparen	Dit past bij efficiënt ruimtegebruik zoals voorzien in paragraaf 3.3.

Behouden van dorpse karakter betekent dat we minder woningen moeten bouwen > enquête: 45% zegt 'ja'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
In- en uitbreiding kunnen beide met behoud dorpskarakter: creatieve oplossingen bedenken	Dichtheid bepaalt vaak dorpse karakter. Leefbaarheid minder door bijbouwen woningen?		Uit paragraaf 2.3 volgt dat we de identiteit van de dorpen scherper willen benutten.
Niet in elk dorp is behoefte aan uitbreiding voorzieningen	Dorpen zijn altijd al gegroeid en nu zou dat ineens het karakter aantasten?		Paragraaf 3.3: we blijven onderscheid maken in dorpsprofielen die leiden tot differentiatie.

Plekken die belangrijk zijn beschermen of opgeven voor nieuwe ontwikkelingen > enquête: 83% zegt 'beschermen'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
De plekken tussen de dorpen zijn heel karakteristiek, behouden!	Soms is voor verduurzaming slopen het beste	Leegstand winkels: wonen terugbrengen hier, ruimte beter benutten	Paragraaf 2.1: om identiteit te beschermen, ontwikkelen of stimuleren leggen we ook verbanden met erfgoed.
	Hergebruik met behoud van architectonische kwaliteit kan ook		Paragraaf 2.1: zie voorgaand.

Het karakter van Overbetuwe wordt vooral bepaald door mensen of door de omgeving? > enquête: 33% zegt 'door de mensen'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Groen behouden voor gezondheid vd mens: rol overheid	De maatschappij blijft veranderen, dorpen en steden dus ook		Hoofdstuk 4 vraagt aandacht voor toekomstbestendig handelen, o.a. bij gezondheid.
Verstedelijking zet karakter dorp onder druk	Verenigingsleven leeft veel meer in de dorpen dan in de steden: hier rekening mee houden		Paragraaf 3.3: we blijven onderscheid maken in dorpsprofielen die leiden tot differentiatie (ook in voorzieningen).

Bouwen in en rond dorpscentra tot max 6 of 8 hoog? > enquête: 73% zegt 'maximaal 6'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
In dorpen geen hoogbouw (max 3)		max 6 voor alle dorpen!	Paragraaf 3.3: efficiënt ruimtegebruik, met bijvoorbeeld meer hoogte is benoemd voor (de omgeving van) centra
		In centra meer voor senioren bouwen (hoogbouw)	Uit paragraaf 3.3 staat dat we vooral kansen zien voor wonen door specifieke doelgroepen, zoals ouderen.
		Goed kijken naar de doelgroepen die in de dorpen willen blijven wonen	Paragraaf 3.3: meer diversiteit in woningtypologie kan hieraan bijdragen.
		Markt bedienen = 8 lagen maken (ten koste van karakter dorp)	Behouden en versterken van identiteit zal niet vaak aanleiding zijn voor dergelijke hoogten.
		Niet alleen over bouwlagen hebben maar ook over kwaliteit, duurzaamheid, architectuur en voorzieningen	Paragraaf 3.3 legt deze verbanden.
		Bedenk varianten: vb verdieping op bestaande bouw	Dit past bij de (meer) experimentele aanpak die voorzien is in paragraaf 3.3.

Vergrijzing gaat sneller: Open vraag > Hoe gaan we hiermee om?

Positief	Negatief	Tips	Reactie
		Groep babyboomers willen niet meer zo veel ondernemen qua kopen/wonen. Willen blijven wonen waar ze wonen.	Paragraaf 3.3: aanvulling op de bestaande woningvoorraad leidt tot meer diversiteit en doorstroming.
		Bouwen bij voorzieningen bij de ouderen zorgt voor doorstroming jongeren: jongeren zijn bereid om oude woningen te verduurzamen. Meer verdichten in de buurt van voorzieningen.	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.
		Gemeenschappelijk collectief: sociaal: elkaar helpen, zorg, tuin delen	Dit kan een uitwerking zijn meer variëteit in woningtypologie.

Positief over vernieuwende woonvormen? > enquête: 74% zegt 'positief'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Biedt meer kansen voor samenwonen/zorgen	Flex: tijdelijk, niet bij structurele vraag	Let op: is dit substitutie? Genoegen nemen met plan B?	Een juiste balans hierin zoeken volgt uit de aanvullende werking op de bestaande voorraad die voorzien wordt in 3.3
Vergrijzing tijdelijk? wederopbouw, gezonder/langer leven		Mengvormen: kwaliteit!	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.
Komt tegemoet aan maatschappelijke vraag (nieuwe doelgroepen)		Flex bij acute nood en bij structureel doorzetten, mits snel	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.

Liever wonen in hoogbouw in groen of laagbouw in bebouwde omgeving? > enquête: 53% zegt 'liever laagbouw in bebouwde omgeving'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Relatie met steden	Sorteren op leeftijd en kern	Bekijken vanuit perspectief omwonenden of bewoner	Dit past bij efficiënt ruimtegebruik zoals voorzien in paragraaf 3.3. Een juiste balans zoeken volgt uit de aanvullende werking op de bestaande voorraad die voorzien wordt in 3.3
Mits voorzieningen voor de deur	Relatief duur: sneller bezwaar	Voldoende buitenruimte (balkon)	Nabij (voorzieningen in centra) past bij de voorkeur uit paragraaf 3.3
Starters en senioren	Moeilijk voor tussen- en middensegment		Uit paragraaf 3.3 volgt dat dit voor de hand ligt bij specifieke doelgroepen, zoals ouderen.
WST 80% grondbebonden	Standaard, hebben we al veel van		Een juiste balans hierin zoeken volgt uit de aanvullende werking op de bestaande voorraad die voorzien wordt in 3.3
	Niet ideaal voor gezinnen		Paragraaf 3.3: zie voorgaand.

Extra woningen door nieuwbouw of woning splitsen/delen? > enquête: 70% zegt 'door nieuwbouw'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Potentie groter (meters maken)	Potentie klein en complex (regels)	Bij grotere complexen	Een juiste balans hierin zoeken volgt uit de aanvullende werking op de bestaande voorraad die voorzien wordt in 3.3
	Delen lastig mbt regelgeving (fiscaal etc)	Stabiele bouwproductie ('balk')	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.
	Parkeren? ruimtebeslag		Het STOMP-principe uit paragraaf 3.1 kan hier extra kansen bieden.
	Omgevingswet, onduidelijkheid, vertraging?		Omgevingsvisie kent een gaat niet in op wettelijke procedures.
	Vereist procedures en keuzes		De Omgevingsvisie bevat welprincipes t.b.v. afwegingen en keuzes .

Bouwen voor bestaande inwoners (en doorstroom) of voor nieuwe inwoners > enquête: 84% zegt 'voor bestaande inwoners'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Gebondenheid familie/zorg/werk, tenzij maatschappelijk betrokken	Doorstroming landelijk	Hoeft voor doelgroepen geen verschil te maken, beide nodig	Doorstroming wordt voorzien in paragraaf 3.3, tegelijkertijd moet de woonbehoefte per kern worden ingevuld; naar verhouding, passend bij vraag en omvang.
Doorstroming in Overbetuwe	Nieuwe reuring instroom, mits niet ten koste van	Pas op voor discriminatie (regels beperken dat)	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.
Mits aanbod betaalbaar, duurzaam, comfortabel	Pas op voor 'schotten symptoombestrijding'		Uit paragraaf 3.3 volgt aansluiten bij lokale behoefte aan (ook betaalbare) woningen, met aandacht voor duurzame oplossingen t.a.v. energie en circulariteit (paragraaf 3.1 en hoofdstuk 4).
Voorzieningenniveau lager: doorstroom	Vergrijzing (krimp), tenzij leegkomend voor nieuwe doorstroming		Paragraaf 3.3: we blijven onderscheid maken in dorpsprofielen die leiden tot differentiatie (ook in voorzieningen).

Vergrijzing gaat sneller: open vraag > hoe gaan we hiermee om?

Positief	Negatief	Tips	Reactie
		Analyse bestaande woningvoorraad? Waar kunnen we doorstroming stimuleren.	Dit sluit aan bij de strategie in paragraaf 3.3 die erin voorziet om de woningtypologie meer te variëren; als aanvulling op de bestaande woningvoorraad, t.b.v. doorstroming.
		Mixen doelgroepen jong/oud	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.
		Bijzondere woonvormen: groepswonen als voorportaal.	Paragraaf 3.3: zie voorgaand.
		Aanbod product moet kloppen. kinderen sturen & mutaties (voorbereidingstijd)	Dit kan een uitwerking zijn meer variëteit in woningtypologie.
		Financieringssystematiek: meer dan 'happy few'	Keuzes over financiering zijn voorzien opstellen van programma's (zie hoofdstuk 5).
		Arbeidsprocessen, beschikbaarheid zorg	Dit kan een uitwerking zijn van preventieve maatregelen (hoofdstuk 4) om beter voorbereid te zijn op demografische ontwikkelingen.
		Verzorgingshuizen met gemeenschappelijke ruimtes, zorgknop, etc	Paragraaf 3.3: we blijven onderscheid maken in dorpsprofielen die leiden tot differentiatie in (wonen t.o.v.) voorzieningen.
		Inrichting openbare ruimte, breder: vb. dementie	Bouwen, risico's afdekken
		Regelgeving, beleid soepeler ivm woning splitsen, kangoeroe-wonen	Dit past bij de (meer) experimentele aanpak die voorzien is in paragraaf 3.3.

Sessie landelijk gebied > Watergoed Valburg

Weersextremen worden groter (meer droogte, meer piekbuien): Open vraag > hoe ga je hiermee om?

Positief	Negatief	Tips	Reactie
		Betrek bewoners bij meer groen planten en bomen (wel de juiste bomen!). Samen sterk. Agrarisch grondgebruik	Hoofdstuk 2 van de Omgevingsvisie benoemt principes voor participatie.
		Reductie watergebruik, slimmer watergebruik	Dit is de eerste trede van de 'ladder' zoals we die beschrijven in paragraaf 3.1.
		Drinkwateronttrekking	Mogelijke variabele bij klimaat-adaptief handelen (hoofdstuk 4): slim omgaan met het veranderende klimaat en te veel droogte of hittestress verminderen.
		Waterhuishouding (water vasthouden) in droge perioden	Mogelijke maatregel, zie voorgaand (hoofdstuk 4).
		Veel meer groen aanplanten (begroeiing doet veel mbt bodem/vocht)	Mogelijke maatregel, zie voorgaand (hoofdstuk 4). Kan tevens van belang zijn voor identiteit (paragraaf 2.3).
		Grondwaterpeil op hoogte houden	Mogelijke maatregel, zie voorgaand (hoofdstuk 4).
		Meer aanplanten in woonwijken: verkoeling, hittestress, biodiversiteit	Mogelijke maatregel, zie voorgaand (hoofdstuk 4). Kan tevens van belang zijn voor identiteit (paragraaf 2.3).
		Behouden oude grote bomen voor grote kroonumfang	Mogelijke maatregel, zie voorgaand (hoofdstuk 4). Kan tevens van belang zijn voor identiteit (paragraaf 2.3).
		Schone bodem (chemisch gebruik!) = goede waterkwaliteit	Hoofdstuk 4: bij locatiekeuze en inrichting houden we rekening met minimale milieukwaliteiten én onze ruimtelijke inrichting meer baseren op het natuurlijke (water- en bodem)systeem.

Meer zonneweides en windturbines kunnen samengaan met behoud landschap: enquête: > 45% zegt 'ja'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Mits bij A15 Betuweroute geclusterd	Biodiversiteit! Te dicht op elkaar en niet fraai	Compenseren met groen elders (geschikt voor biodiversiteit)	Paragraaf 3.2: Clustering bij A15 handhaven we, afgestemd op landschap/natuur, zoekgebied bij Andelst wordt geoptimaliseerd.
Om het grootste gedeelte vh landschap te behouden	Let op natuur/vogels bij windenergie	Locatie is bepalend, ook bij combi's	Paragraaf 3.2: zie voorgaand

Plekken die belangrijk zijn beschermen of opgeven voor nieuwe ontwikkelingen: enquête: > 83% zegt 'ja'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Weg = weg (vb laanbomenteelt)	Te veel (ontwikkelruimte)	Let op analyse 'balans quotem'	Zie paragraaf 2.1: bij behoud, versterking en stimulering van identiteit houden we rekening met gebruik en ervaring
	Kan in de weg staan van ontwikkelingen	Plekken = gebouwen en landschap (=ruimte/landgebruik)	Paragraaf 2.1: zie voorgaand.
Identiteit blijft	Oud gebruiken voor nieuw en aanpassen ad tijd (hergebruik), vb landerij de park	Direct omwonenden betrekken bij ontwikkelplannen op bijzondere niet officieel beschermde plek. Zorgvuldige participatie (algemeen belang)	Hoofdstuk 2 van de Omgevingsvisie benoemt principes voor participatie.

Karakter Overbetuwe wordt vooral bepaald door mensen of omgeving: enquête > 33% zegt 'mensen'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Gezondheid, geluk, welzijn	Omgeving wordt door mensen gemaakt		Hoofdstuk 3: We leggen bij verschillende opgaven verbanden naar identiteit en toekomstgericht duurzaam handelen. Hierdoor kijken we ook vanuit het perspectief van 'brede welvaart': ontwikkeling vindt plaats in balans met gezondheid, milieu, klimaat, leefbaarheid en veiligheid.
Geschikt voor lokale voedselproductie	Let op: verandering kan nadelig zijn	Invloed vd mens is negatief én positief	Uit paragraaf 2.1 volgt dat we identiteit zowel ruimtelijk en functioneel bezien. Omdat deze ruimte ook (toekomstig) gebruik door mens en dier faciliteert, kijken we hoe plekken gebruikt en ervaren worden.
Sociale cohesie (verbinden)	Mens is moeilijker beïnvloedbaar en grilliger		Paragraaf 2.1: voorgaand. Scope van Omgevingsvisie is verder primair op de fysieke ruimte.
	Vastleggen, borgen, overdragen vluchtig		Hoofdstuk 2 beschrijft dat aanscherpen identiteit dient om het DNA beschermen, ontwikkelen en stimuleren.
	Kan ten koste gaan van kwaliteit omgeving (vb economie)		Zie paragraaf 2.1: zie voorgaand: rekening houden met gebruik en ervaring.

Behouden van dorpse karakter betekent minder woningen bouwen: enquête: > 45% zegt 'ja'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Verschildt per dorp	Niet te hoog of te groot, dat raakt het karakter van het dorp	Karakteristieke plekken behouden en dorpse inrichting en architectuur gebruiken	Paragraaf 3.3: we blijven onderscheid maken in dorpsprofielen die leiden tot differentiatie.
Hoeft niet, bij geschikte ruimte en balans in- en uitbreiding		Wat is de definitie van een dorp/dorps karakter?	Paragraaf 2.3: De identiteit van de dorpen willen we ook scherper benutten op basis van kwaliteiten en waarden die behoren bij het moment van ontstaan. Gekoppeld aan locatie-specifiek, door karakteristieke structuren, plekken of gebouwen hieraan toe te voegen.
Kan samengaan: inpassen in groen en juiste architectuur			Paragraaf 2.3: zie voorgaand.

Beschikbare grond boeren na stoppen: enquête: > 58% voor 'meer natuur'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Biologische boeren	Niet naar laanbomen Geen lappendeken	Ruilverkaveling	Paragraaf 3.2 zet in op een diverse agrarische sector zonder monotoon, grootschalig en/of intensief beeld (mix). Voor laanboomteelt: zie volgende vraag.
Verdienmodel (randvoorwaarden)			Paragraaf 3.2 biedt perspectief om bedrijfsvoering toekomstbestendig te maken (bv. meer innovatieve of gemengde bedrijfstvormen).

Boeren moeten meer mogelijkheden krijgen om te werken met aandacht voor natuur en biodiversiteit: enquête > 90% zegt 'ja'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Ondersteuning door andere partijen, vb subsidie provincie.	Laanboomteelt is verdienmodel/economische drager en tast landschap aan	Meer sturing in agrarisch grondgebruik: gekoppeld aan de waarde van de grond	Uit paragraaf 3.2 volgt stimuleren van extensieve vormen van agrarisch gebruik met meer ruimte voor natuur-inclusief of duurzamer en lokaal vormgeven van voedselproductie. Voor laanboomteelt: zie volgende vraag.
Inperken andere (negatieve) mogelijkheden = ook meer ruimte voor andere functies			Paragraaf 3.2 zet in op een diverse agrarische sector zonder monotoon, grootschalig en/of intensief beeld: primair grondgebonden veeteelt, fruitteelt en akkerbouw, aangevuld met nevenactiviteiten zoals wonen en extensieve recreatie (netwerk) ten behoeve van dagrecreatie.
Effect: prettige leefomgeving en ruimtelijke kwaliteit			Uit paragraaf 2.1 en 2.2 volgt dat identiteit aanscherpen ook verbanden legt tussen ruimtelijke kwaliteit, erfgoed (inclusief monumenten en cultuurlandschappen) en milieubaarden (luchtkwaliteit, geluidsbelasting, et cetera).

Uitbreiden laanboomteelt of versterken akkerbouw en fruitboomgaarden: enquête > 86% zegt 'akkerbouw en fruitteelt'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Ruimte voor Teel Ondersteunde Voorzieningen (TOV)	Arbeidsmigranten nodig (seizoensgebonden)		Hiervoor zijn reeds specifieke regels/kaders gesteld.
	TOV verharding en waterproblemen		TOV: zie voorgaand (specifieke regels). Uit hoofdstuk 4 (toegepast in 3.2) volgt dat meer ruimte nodig is voor klimaatadaptatie, rondom de Linge is extra waterberging daarbij een aanvullende ambitie.
Jaar rond arbeid nodig (minder afhankelijk van arbeidsmigranten)	Nadelig voor biodiversiteit (spuiten)		Uit paragraaf 3.2 volgt stimuleren van extensieve vormen van agrarisch gebruik met meer ruimte voor natuur-inclusief of duurzamer en lokaal vormgeven van voedselproductie.
	Laanbomensector wil een wereldspeler worden en andere agrarische bedrijven wegconcurreren		Paragraaf 3.2 zet in op een diverse agrarische sector zonder monotoon, grootschalig en/of intensief beeld: primair grondgebonden veeteelt, fruitteelt en akkerbouw, aangevuld met nevenactiviteiten zoals wonen en extensieve recreatie (netwerk) ten behoeve van dagrecreatie. We zijn terughoudend met functies die niet of minder grondgebonden zijn (zoals laanboomteelt)

Prima als er soms plassen blijven staan na veel regen: enquête > 78% zegt 'prima'

Positief	Negatief	Tips	Reactie
Voordeel voor natuur (vogels, insecten)	Actief ontwateren is slecht voor de natuur (weidevogels)	Ruimte voor retentiegebieden	Uit hoofdstuk 4 (toegepast in 3.2) volgt dat meer ruimte nodig is voor klimaatadaptatie, rondom de Linge is extra waterberging daarbij een aanvullende ambitie
	Wateroverlast in de bebouwde kom/kern		Paragraaf 3.3: In bestaande wijken combineren we leefbaarheid en duurzaamheid met het beter inrichten van de bestaande woonomgeving, conform actuele woonbehoeften. waar nodig ook met maatregelen klimaatadaptatie (omgaan met piekbuien of droogte).
	Natte paden bemoeilijken recreatie/fietsers		Paragraaf 3.3: zie voorgaand.

Sessie economie en bedrijventerreinen > gemeentehuis Elst

Op basis van [een onderzoeksrapport](#) is de volgende input gegeven. Deze heeft een plek gekregen in paragraaf 3.3 van het Koersdocument.

Welke economie verdient (extra) inzet?

- De kracht van de Overbetuwse bedrijventerreinen is juist de mix van sectoren. Ga niet voor thematische regionale speerpunten maar houdt het brede MKB profiel aan.
- Geef meer aandacht aan het midden en groot MKB (10-250 werkzame personen), met name bij de lokale bedrijven om deze te faciliteren in hun toekomstige groei.

Inzet op herstructurering bestaande terreinen?

Het is van belang om nu te richten op de bestaande voorraad. Hier is op korte termijn het grootste verschil te maken, mede vanwege problemen met netcongestie en het tekort aan nieuwe kavels. Een schaarste aan bouwgrond heeft als voordeel dat 'de markt' op zoek gaat naar locaties voor renovatie en herontwikkeling (duurzamer dan uitgifte van nieuwe grond).

Laat herstructurering van bedrijfskavels aan de markt, waarbij het wel belangrijk is dat de overheid op de randvoorwaarden stuurt. Daarmee kan je sturen op clustering en vestiging van bedrijven. Voorbeelden van randvoorwaarden: minimale milieucategorie, minimale bouwhoogte (en hogere bouwhoogte), uitsluiten bedrijven die je niet wil, tegengaan van bedrijven met grote kans op ondermijning (bv. kleine bedrijfsunits), flexibiliteit in de bestemmingsplannen (o.a. herverkaveling) én voorwaarden op het gebied van afvalinzameling, parkeren.

Inzet op uitbreiding bestaande terreinen

Creëer nieuwe bedrijfskavels, gezien het huidige tekort is hier een inhaalslag nodig. Doe dat op een kwalitatieve wijze: welke ondernemingen passen bij de Overbetuwse economie. Dus kavels die geschikt zijn voor het lokale MKB; voorkom uitgifte van bedrijfskavels groter dan 1,0 hectare.

Wees zuinig op de ruimte

Voor nieuwe bedrijfskavels (herstructurering of uitbreiding) is het belang om mee te nemen dat de jongere generatie om andere werklocaties vraagt. Houdt bij uitgifte de procedure simpel en transparant, verplicht bij nieuwe bedrijventerreinen een verplicht collectief in de vorm van een stichting. Overweeg ook inzet van actief beleid bij versnippering van bedrijven of solitaire vestigingen. Voorkom ook overloop vanuit omliggende steden, waardoor het lokale MKB in het geding kan komen.